

Zakar Péter

A KASSAI EGYHÁZMEGYE TÁBORI PAPJAI 1848/49-BEN

1. Bevezetés

A Kassai Egyházmegye (ma már érsekség) történetéről viszonylag keveset tudunk. 1904-ben, fennállásának századik évfordulóján Szokolszky Bertalan összefoglalta az akkori püspökség történetét.¹ Az utóbbi időben örvendetesen gyarapodott a szlovák nyelvű irodalom is, külön sorozat indult az érsekség történetének feltárására („Dejiny Košického arcibiskupstva”). Tanulmányunkban három kassai egyházmegyes pap életrajzát szeretnénk röviden összefoglalni, akik 1848/49-ben a honvéd hadsereg tábori lelkészeiként teljesítettek szolgálatot.

2. Kocsiss János

Kocsiss János 1800. március 1-jén (más források szerint szeptember 8-án) született Abaújszántón. 1825. május 28-án szentelte pappá Csech István kassai püspök, s ő küldte a fiatal papot káplánnak Abaújszántóra, majd 1826-ban Nagytárkányra, végül 1827-ben Sátoraljaújhelyre.² Három éve volt káplán, amikor az egyházmegyének a 34. (Benczúr) sorgyalogezredhez tábori papot kellett ajánlania. Csech püspök először Bellosics János hercegekúti adminisztrátort javasolta, de Varjú Viktor magyarországi tábori főpap elutasította, mivel a jelölt „túlságosan gyenge testalkatú” volt.³ Csech ekkor új jelöltet ajánlott Kocsiss János személyében, aki már három éve dolgozott a lelkipásztorkodás terén, hivatalát előljárója megalégedésére látta el, hivatásának megfelelő erkölcsökkel bírt és mind nyelvtudása, mind egyéb tulajdonságai méltóvá teszik egy ilyen állásra.⁴ A Varjú Viktor által összeállított életrajzi táblázatból kitűnik, hogy Kocsiss, aki 1828. augusztus 10-én foglalta el új hivatalát, magyar, német és szlovák (szláv) nyelven beszélt, születési dátumát azonban 1801. szeptember 8-ra datálták.⁵

¹ Szokolszky Bertalan: A százéves kassai püspökség 1804 – 1904. Kassa, 1904.

² Hišem, Cyril: Košické presbytérium (1804 – 2006). (Dejiny Košického arcibiskupstva VI.) [Prešov, 2006.] 129.

³ Varjú Viktor tábori főpap – Schachtner, Josef Alois tábori püspöknek. Buda, 1828. augusztus 17. Österreichisches Staatsarchiv (ÖStA) Kriegsarchiv (Kr) Archiv des Apostolischen Feldvikariates (AAF) Litterae commercii Karton (Kt.) 66. 1828:1344 (német).

⁴ Csech, Stephanus – Varjú Viktornak. Kassa, 1828. augusztus 10. ÖStA KA AAF Litterae commercii Kt. 69. 1829:1432 (latin).

⁵ National-Tabelle. Buda, 1829. szeptember 7. ÖStA KA AAF Litterae commercii Kt. 69. 1829:1432 (német).

Kocsiss előtt ferences szerzetesek látták el a 34. sorgealozezrednél a plébániai feladatokat „(minden ezred egy-egy plébániát képezett)”. 1756-tól Edelhamer Dominikot, 1778-tól Kresmár Mátyást, 1800-tól Rukovanzky Károlyt, 1807-től Dugovics Ferencet, 1810-től pedig Fantsovich Didákot alkalmazták az ezrednél. Utóbbi 1828. január 19-én Páduába helyezték át, ezért volt szükség Kocsiss szolgálataira.⁶ Az újonnan kinevezett tábori pap már 1830-ban megpróbálta megszerezni a nagytárkányi plébániát, ahol korábban káplán volt, de elkésett folyamodásával, mert annak megérkezésekor már Krizsanovszky Józsefet prezentálták.⁷

1834. augusztus 23-án Palugyay Imre kassai püspök kért és kapott felvilágosítást a Kassai Egyházmegye által prezentált papok: Alföldi András, Csupár János, Cibula György és Kocsiss János erkölcsi viseletéről és szolgálatáról.⁸ A katonai év végével, minden év október 31-én nem csak a tisztekről, hanem a hadsereg nem harcoló testületei közé tartozó tábori lelkészekről is rövid, táblázatos jellemzés készült. 1840. október 31-én ezt a jellemzést már Varjú Viktor utóda, Czigler Ignác tábori főpap készítette el. Ez a jellemzés Kocsiss nyelvtudását kicsit jobbnak állította be, mint azt megelőzően: latin, magyar, német, szláv nyelvtudását kifejezetten jónak ítélte, de egy kis lengyel és olasz nyelvtudásról is szólt. A kincstártól 413 forint évi fizetést kapott, biztosítottak továbbá számára szállást és egy kápolnaszolgát is. Czigler jó képességű, megfontolt papnak tartotta, aki kiváló képzettséggel és erényekkel rendelkezik, és aki tudását igyekszik tökéletesíteni. Erkölcsi és életvezetése hivatalának megfelelő, beszélgetései közben nyájas. A lelki gondozás terén tapintatos volt, előljárója különösen a zsidó katonák vallásoktatásában játszott szerepét dicsérte és utalt arra, hogy már több zsidó katonát oktatott és keresztelt meg.⁹ Ez annak tükrében figyelemre méltó, hogy a Magyarországi Tábori Főlelkészség terültén az 1835-öt megelőző tíz évben mindössze húsz izraelita katonát kereszteltek meg.¹⁰ A hitoktatás terén más vonatkozásban is meg voltak vele elégedve, hozzátevé, hogy magyar német és szláv nyelveken jól fejezi ki magát.¹¹

1846-ban Kocsiss ezredével együtt Galíciában állomásozott. 1846. október 31-én kelt jellemzése szerint németül, magyarul, szlávul, latinul és lengyel nyelven is beszél, évi 414 forint zsoldot kapott, megfelelő képességekkel és tökéletesen megfelelő képzettséggel rendelkezett. Nagyon jó volt az erkölcsi magaviselete és példamutató az életmódja. Hivatását buzgón gyakorolta és tökéletesen megfelelt beosztásának. A betegekkel és sebesültekkel szemben nagyon

⁶ ÖStA KA Personalien, Grundbücher. Schematismus der k. k. Militär-Geistlichkeit. Band I. 59.

⁷ Kocsiss (Kotsiss) János – Cseh Istvánnak. Temesvár, 1830. április 24. Arcibiskupský archiv v Košiciach (AACass) Personalia cleri dioecesiani. Kocsiss János 1830:641 (latin).

⁸ Palugyay Imre – Wagner, Michael Johann tábori püspöknek. Kassa, 1834. augusztus 23. ÖStA KA AAF Litterae commercii Kt.84. 1834:979 (latin).

⁹ Tabella Personalis et Informatio. Buda, 1840. október 31. AACass Personalia cleri dioecesiani. Kocsiss János 1841:279 (latin).

¹⁰ Czigler Ignác – Wagner, Michael Johann tábori püspöknek. ÖStA KA AAF Litterae commercii Kt. 87. 1835:499 (német).

¹¹ Tabella Personalis et Informatio. Buda, 1840. október 31. AACass Personalia cleri dioecesiani. Kocsiss János 1841:279 (latin).

tevékenyen és gondosan járt el, az ifjúság vallásoktatására nem nyílt lehetősége, de prédikálásban nagy jártasságot és buzgóságot tanúsított, az anyakönyveket pedig az előírásoknak megfelelően vezette.¹²

A magyar kormány sürgetésére a 34. sorjalogezred két zászlóaljja 1848 szeptemberének második felében Magyarországra érkezett, míg a 3. zászlóalj eleve Magyarországon volt. Az ezred toborzási központja Kassán volt, Kocsiss János is Galíciából Kassára érkezett.¹³ 1849. február 8-án már a tábori püspökség érdeklődött a haditanácsnál, hogy mi legyen Kocsiss Jánossal, a felosztatott 34. sorjalogezred lelkészével, aki még mindig Kassán tartózkodik. Ha nem vett részt a felkelésben, írta Johann Michael Leonhard tábori püspök –, akkor kérdéses, hogy mi legyen vele: alkalmazzák más állomáshelyen tábori lelkészként vagy bocsássák el a hadseregéből? Eddig viseleti jegyzéke szerint közmegelegedésre szolgált – zárta sorait a főpap.¹⁴

Görgei csapatai 1849. február 9-én érkeztek Kassára, majd 14-én a szerencsésen folytatandó hadjáratért ünnepi szentmisén vettek részt.¹⁵ Ezt követően, Görgei Artúr tábornok Kocsiss Jánost 1849. február 18-án kinevezte „a kassai katonai kórház és növelde” ideiglenes lelkészévé.¹⁶ 1849. május 10-én Kocsiss jelentést tett a magyarországi hadügyminisztériumnak tartózkodási helyéről és feladatairól.¹⁷ Válaszul május 22-én Klapka György ideiglenes hadügyminiszter megerősítette Kocsisst korábbi állásában, és elrendelte a kinevezés megjelentetését a kormány hivatalos lapjában, a *Közlönyben*.¹⁸ 1849. október elején, a szabadságharc leverését követően a tokaji, illetve a tarcali plébániát szerette volna megkapni, de ekkor sem járt sikerrel.¹⁹

Kocsiss János 1849. október 27-én purifikációja érdekében a kassai cs. kir. hadbírószághoz fordult. Amint előadta, 1848. augusztus végéig szabadságon volt, és a galíciai Drohobicsban tartózkodott. Szeptember elején bevonult ezrede 1-ső osztályához, majd az ezred felosztatását követően Kassán maradt és szeptember 20-án, majd 30-án utasítást kért Czigler Ignáctól. Mivel nem kapott választ, ezért a magyarországi főhadparancsnoksághoz fordult, erre Czigler a kassai katonai kórházhoz és nevelőintézethez rendelte. Így egész évben Kassán maradt. A császáriak bevonulását követően, 1849. január elején Franz Schlik és Georg Ramberg cs. kir. tábornokok annál inkább meghagyták állásában, mivel a kassai katonai kórházban 195 beteg és sebesült katona maradt vissza min-

¹² ÖStA KA Personalien, Conduite Liste der Militär-Geistlichkeit 1846–1859. K. k. Feldsuperiorat im Königreiche Galizien. Conduite Liste für das Militär Jahr 1846. Lemberg, 1846. október 31. Nr. 316 (német).

¹³ *Barczy Zoltán – Somogyi Győző: A szabadságharc hadserege.* Corvina Kiadó, [1986.] 19.

¹⁴ ÖStA KA AAF Litterae commercii Kt. 123. 1849:896 (német).

¹⁵ *Plath, J.: Kaschauer Chronik. Ausführliche Geschichte der königlichen Freistadt Kaschau seit ihrem Ursprungs des 7. Jahrhunderts Kaiser Heraclius Zeitepoche (610 – 641) bis zum Programme der feierlichen Begrüssung des ersten Locomotivs im Kaschauer Bahnhofe.* Kassa, 1860. 251. *Tutkó József: Szabad királyi Kassa városának történelmi évkönyve.* Kassa, 1861. 188.

¹⁶ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) 1848/49-i minisztériumi levéltár. Hadügyminisztérium, általános iratok (H 75) 1849:15923 (magyar).

¹⁷ MNL OL H 75 Iktatókönyv 1849:14628 (magyar).

¹⁸ *Közlöny* 2. (1849. május 24.) 423.

¹⁹ AACass Košické Biskupstvo (KB) Cancellaria dioecisana Protocollum anni 1849i. Nr. 762.

denféle gondoskodás nélkül. Februárban Görgei Artúr honvéd tábornok ezrede után akarta küldeni, csak betegségére való tekintettel engedte meg, hogy maradjon. Márciustól júniusig négy hónapon át beteg volt, és azzal a veszéllyel kellett szembe néznie, hogy jobb lábát el fogja veszíteni. Proklamációkat nem állított ki és a függetlenségre sem tett esküt. Madarassy Miklós őrnagy,²⁰ Kassa város térparancsnoka májusban utasította, hogy vonuljon be ezredébe, de betegsége miatt erre nem került sor. Nem prédikált, feladata pusztán a betegek és sebesültek ápolására vigasztalására, továbbá a halottak eltemetésére korlátozódott. Hivatala és betegsége nem tette lehetővé, hogy részt vegyen a forradalomban.²¹

Október 29-én a hadbíróóság előtt ismét megismételte a két nappal korábban előadottakat. Hangsúlyozta, hogy nem vett részt a forradalomban. Schlik tábornok elvonulását követően visszamaradt a kassai katonai kórházban és nevelőintézetben, mert ott 195 cs. kir. katonát ápoltak, akiket nem akart magukra hagyni. Mivel szolgálatáért nem kapott fizetést, átköltözött a szemináriumba, ahol három hónapon át betegen feküdt. A forradalmi kormány minden felszólítását visszautasította, mert nem akart számukra szolgálatot teljesíteni. Tekintettel minderre, ismét kérte purifikációját.²²

Kocsiss purifikálásában a kassai cs. kir. térparancsnokság játszotta a főszerepet. 1849. december 3-án kelt levelükben megerősítették Kocsiss vallomását, kiemelve, hogy a lázadó Széll József honvéd őrnagy utasítást adott Kocsissnak Schlik bevonulását megelőzően, hogy csatlakozzon ezredéhez, de ő erre nem volt hajlandó.²³ Így aztán a hadbíróóság 1849. december 22-én arra az álláspontra helyezkedett, hogy Kocsiss János nem vett részt a forradalomban, hiszen a budai tábori főlelkészi hivatal utasítására tartózkodott Kassán, ahol a helyőrségi kórházban, illetve ezrede nevelőintézetében látott el lelkészi feladatokat. Hónapokon át beteg volt, így a vád, hogy csatlakozott a forradalmi párt-hoz, csak feltételezésen alapult, mivel ő több, e párthoz tartozó személlyel beszélő viszonyban volt. Kocsisst tehát köszvényes jobb lába és hallgatása (nem vallotta be, hogy a forradalmi hadügyminisztériumhoz fordult) megmentette a felelősségre vonástól. A kassai hadbíróóság határozata szerint 1848/49-ben mindvégig kötelességtudóan viselkedett és nem vett részt a felkelésben.²⁴

1849. december 27-én értesítette a kassai térparancsnokság König János káptalani helynököt, hogy miután a 34. sorgyalopezred káplánja megbetegedett, nincs senki, aki a cs. kir. katonai kórházban a betegek lelki gondozását és

²⁰ Madarassy Miklós (1802–1873) 1849. április 10-től Kassa térparancsnoka és a helyi vésztörvényészék elnöke. *Bona Gábor*: Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban. Budapest, 2000³. 488.

²¹ Kocsiss János – A kassai cs. kir. hadbíróóságnak. Kassa, 1849. október 27. [Budapesti] Hadtörténelmi Levéltár (HL) Abszolutizmus kori iratok (Absz. ir.) Kassai cs. kir. hadbíróóság 1849–902. 400. fol (német).

²² HL Absz. ir. Kassai cs. kir. hadbíróóság. 1849–902. Kocsiss János purifikációs iratai. Kassa, 1849. október 29. 399. fol (német).

²³ HL Absz. ir. Kassai cs. kir. hadbíróóság 1849–902. 413–414. fol (német).

²⁴ HL Absz. ir. Kassai cs. kir. hadbíróóság. 1849–902. Kocsiss János purifikációs iratai. Kassa, 1849. október 29. 420–421. fol (német).

a halottak eltemetését elvégezné. Kérte, jelöljön ki egy helyettest, végül Czapkay Tamás dominikánus szerzetes helyettesítette Kocsisst.²⁵ 1850. április 14-én Kocsisst áthelyezték ezredétől a nagyszombati invalidus házba, de új állását már nem foglalta el.²⁶ Három nappal később Czigler Ignác felszólította az egyházmegyét, hogy ajánljanak egy papot Kocsiss helyett, de a nagy paphiányra való tekintettel elutasították kérését.²⁷ Kunszt József püspöki kinevezését követően a tábori főpap megismételte kérését, de a püspök is elutasítóan válaszolt.²⁸

Rudolf Koudelka ezredes, a 34. sorgealozezred parancsnoka 1850. október 12-én kelt levelében egy kanonoki állást kért Kunszt József kassai püspöktől Kocsiss számára. Mint írta, Kocsiss János a hadsereg legidősebb tábori lelkésze, aki 23 éve szolgál az ezredben, és szolgálatával valamint makulátlan erkölcsi életvitelével a tisztikar és a legénységnek a legnagyobb tiszteletét és megbecsülését vívta ki magának. A legteljesebb meggyőződéssel ajánlotta a püspök kegyelmébe és jóindulatába. Kunszt válaszában kifejtette, hogy Kocsiss érdemeit adandó alkalommal figyelembe fogja venni, de most nem tudja kanonoknak felterjeszteni, mert idősebb papokat kell figyelembe vennie az előléptetések során.²⁹

Kocsiss nem utazott el Nagyszombatba, amit 1850. december 20-án így adott elő Kunszt Józsefnek. Április 14-én a 34. sereztől áthelyezték Nagyszombatba, de saját kérésére az ezrednél maradhatott, míg meg nem érkezik a Kassai Egyházmegyétől utóda. Mivel a kassai káptalan nem akart a helyére senkit ajánlani, a Diakovári Egyházmegyét kérték meg erre, az onnan ajánlott pap azonban nem tudott se magyarul se szláv nyelven, így nem foglalhata el az állást. Neki viszont az ezrednél kellett maradnia, míg utóda meg nem érkezik, ezért van még Brünnben. Nem az ő hibája, hogy még Brünnben tartózkodik. Elviselhetetlennek érezte, hogy el kell hagynia ezredét, egyedül gyenge egészségi állapota miatt nem maradhat a harctéren. Mivel nem tudta teljesíteni kötelességét, invalidussá fogják nyilvánítani. E nyomorúságos helyzetében előre kérte püspökét, hogy egyházmegyéjébe visszatérve 400 forint nyugdíjat folyósítsanak neki.³⁰

1851. március 2-án Martin Schuller morva-sziléziai főpap arról tudósította a Kassai Egyházmegyét, hogy Kocsiss jobb lábának ízületei, valamint szalagjai nincsenek rendben, ráadásul megfázott, így kórházban kezelik. Az orvos szerint nem tudják meggyógyítani, mert ízületei mellett a jobb lába olyan merev, hogy segítség nélkül nem képes felkelni. A katonai orvosi felülvizsgálati bizottság február 26-án rokkanttá nyilvánította és nyugdíjazta. Kérte, vegyék figyelembe kiváló erkölcsi viseletét és papi méltóságának teljesen megfelelő élet-

²⁵ A cs. kir. Kassai Térparancsnokság – König Jánosnak. Kassa, 1849. december 27. AACass Militaria, Militaria normativa 1849:1135 (német), 1149 (latin).

²⁶ ÖStA KA Personalien, Grunbücher. Grundbuch der Militär-Geistlichkeit Bd. II. 33.

²⁷ Czigler Ignác – König Jánosnak. Buda, 1850. április 17. AACass Militaria, Militaria normativa 1850:628 (latin).

²⁸ Czigler Ignác – König Jánosnak. Buda, 1850. november 29.. AACass Militaria, Militaria normativa 1850:1915 (latin).

²⁹ Koudelka, Rudolf – Kunszt Józsefnek. Brünn, 1850. október 12. AACass Personalialia cleri dioecesiani. Kocsiss János 1850:1480 (német).

³⁰ Kocsiss János – Kunszt Józsefnek. Brünn, 1850. december 20. AACass Personalialia cleri dioecesiani. Kocsiss János 1850:szám nélkül (német).

módját, 23 éves, a tábori lelkipásztorkodás valamennyi ágára kiterjedő, éppannyira kiváló, mint fáradtságos szolgálatát, és lehetőség szerint ruházzák fel egy megfelelő javadalommal. Válaszul Kunszt József püspök Kocsissat április 22-én Erdőbényére küldte adminisztrátornak.³¹

Kocsiss János 1851. március 18-án megerősítette König János kanonoknak, hogy 26 éves szolgálata alatt egészsége megromlott, ezért vissza fogják bocsátani egyházmegyéjébe, ahol ideiglenesen nyugdíj biztosítását kérte.³² Április végén a beteg tábori pap megérkezett Kassára. A bécsi legfelsőbb tábori orvosi főigazgatóság tanúsítványa szerint Kocsiss krónikus köszvénye miatt már nem volt alkalmas a katonai szolgálatra, így a katonai kincstárból folyósítandó évi 150 forintos ellátmánnyal nyugállományba helyezték.³³ A nyugdíjazásról értesítették Magyarország kormányzóját, Anton Geringert, a Kassai Egyházmegyéét pedig dela Motte tábornokot keresztül megkeresték, hogy a rokkantak alapjából folyósítsanak Kocsissnak további évi 120 forintot.³⁴

A császári hatóságoknak ugyanakkor szemet szűrt, hogy Kocsiss egyszerre kap nyugdíjat és javadalmából ellátást, ezért érdeklődni kezdtek, hogy mikor nevezték ki az egykori tábori lelkészt adminisztrátornak. Először dela Motte tábornok,³⁵ majd a kassai hadbíróóság is a püspökséghez fordult.³⁶ Az egyházmegye tudatta a kinevezés dátumát (április 22),³⁷ mire a császári hatóságok csalás büntetnének gyanújával eljárást indítottak Kocsiss ellen. Közben a püspöki hivatal felvette Kocsissal a kapcsolatot, hogy mit válaszoljon a hatóságoknak. Kocsiss azzal magyarázta kinevezését, hogy a Kassai Egyházmegyéében csak négy pap számára van alapítvány, amelyből az invalidus lelkészek nyugdíjat húzhatnak, és mivel nem volt hely, ezért nevezte ki püspöke ideiglenesen Erdőbényére adminisztrátornak, tekintettel arra is, hogy ő az erdőbényei fürdőben akarta megroppant egészségét helyreállítani. Az erdőbényei plébániának csekély jövedelme van (209 forint), így ő csak a püspök rendelete miatt vette át június 1-jén a plébániát. Érveit így foglalta össze:

„En 1-ső június napjától vagyok penzióban, tehát az erdőbényei paróchiát mint ideiglenes helyettes, csak első június napjától vettem s vehettem által, de mostanáig [1851. június 22-ig – Z. P.] még semmi jövedelmet se húztam, mert

³¹ Schuller, Martin – A kassai konzisztóriumnak. Brünn, 1851. március 2. AACass Personalia cleri dioecesanii. Kocsiss János 1851:594 (német, latin).

³² Kocsiss János – König Jánosnak. Brünn, 1850. március 18. AACass Personalia cleri dioecesanii. Kocsiss János 1850:575 (latin).

³³ Csorich altábornagy – A cs. kir. Belügyminisztériumnak. Bécs, 1851. május 17. MNL OL K. k. Ministerium des Cultus und Unterrichtetes 1848 – 1860. Akten „Ungarn”, „Woiwodina” und „Siebenbürgen” 1848–1860. (D 4) 3. cs. 26. tétel, dátum szerint (német).

³⁴ A cs. kir. Kultusz- és Oktatási Minisztérium – Karl Geringernek. Bécs, 1851. május 24. MNL OL D 4, 3. cs. 26. tétel, dátum szerint (német). Dela Motte – Kunszt Józsefnek. Buda, 1851. június 7. AACass Personalia cleri dioecesanii. Kocsiss János 1851:805 (német).

³⁵ Dela Motte – A kassai konzisztóriumnak. Buda, 1851. július 5. AACass Personalia cleri dioecesanii. Kocsiss János 1851:908 (német).

³⁶ A kassai cs. kir. hadbíróóság – A kassai konzisztóriumnak. Kassa, 1851. július 2. AACass Personalia cleri dioecesanii. Kocsiss János 1851:910 (német).

³⁷ A kassai konzisztórium – Geringer helytartónak / A kassai cs. kir. hadbíróóságnak. Kassa, 1850. július 21. AACass Personalia cleri dioecesanii. Kocsiss János 1851:878 (német).

nem volt miből, és talán ezután se lesz, mert a szőlők kevés termést mutatnak, és ha az idő így marad, még a kevés is rossz lesz, és így a szőlőkre sokat, sőt mindenemet elköltvén, tökéletes koldus leszek, tehát igen természetes, hogy én most is csak a penzió után áhítozok.”³⁸

A válasz azonban nem elégítette ki a császári hatóságokat, a III. hadsereg parancsnokságának utasítására család vétsége miatt hadbíróági eljárást indítottak Kocsiss ellen, amit később illegális toborzással is kiegészítettek.³⁹ 1853. november 18-án a 3. katonai kerület kassai parancsnoksága a Kocsiss elleni vizsgálatra Szepesy Miksa premontrei szuperiort, Maczy Jánost, a kassai szeminárium vikáriusát és Bertuschek Antal dominikánus priort rendelte ki. Utóbbi előnyös lehetett a vádlott számára, hiszen már korábban is vele egyeztetette védekezése módzatait.⁴⁰ Kocsiss maga is jelen akart lenni az eljárás alatt, amelynek során 1854. szeptember 29-én az általános katonai fellebbviteli és büntető főbíróság a becstelen toborzás vádjá alól teljességgel felmentette és ártatlannak nyilvánította. Ezt követően már nem volt akadályja annak, hogy ennek a „22 éven át jó szolgálati teljesítményt nyújtó” papnak 1851. június 1-jétől fogva évi 150 forint nyugdíjat folyósítsanak.⁴¹

Kocsissnak Erdőbényén sem lehetett kezdetben könnyű dolga. A helybeli földbirtokos, Szirmay Ödön 1851. április 19-én, a Besseney Pál tállyai lelkésszé történő kinevezésével megürült erdőbényei plébániára Brogly Miklós tállyai segédlelkésszt ajánlotta, aki a községben szolgálva „a nép közbizodal-mát” már megnyerte. Arra hivatkozott, hogy elődei nagyatyja és apja kéréseit figyelemre méltatták, „különösen azon okból, mert igen jól tudták, hogy a nép és Földes úr közötti békés viszony s jó egyetértés fenntartása — E[rdő]bényének közönsége többnyire curialis jobbágyokból állván — fő tényező a helybeli lelkész volt”.⁴² Az erdőbényei hívek egy része Brogly mellett állt ki, aki 1848-ban lelkesedéssel sietett a magyar táborba,⁴³ mások április 18-án Bodnár József sárospataki segédlelkész kinevezését kérték a püspökségtől.⁴⁴

Közben az újonnan kinevezett adminisztrátort anyagi gondok is nyomasztották. Az egykor szebb napokat látott borospincéje romokban hevert, helyreállítására érdekében előjáróihoz kellett fordulnia.⁴⁵ A plébánia épület és a templom

³⁸ Kocsiss János – A kassai püspöki hivatalnak. Erdőbénye, 1851. augusztus 22. AACass Personalialia cleri dioecesanii. Kocsiss János 1851:1164 (magyar).

³⁹ Czigler Ignác – A kassai konzisztóriumnak. Buda, 1851. október 15. AACass Personalialia cleri dioecesanii. Kocsiss János 1851:1471 (német).

⁴⁰ A cs. kir. 3. katonai kerület kassai parancsnoksága – A kassai egyházmegye konzisztóriumának. Kassa, 1853. november 18. AACass Personalialia cleri dioecesanii. Kocsiss János 1853:1890 (német).

⁴¹ Czigler Ignác – Fábry Ignácnak. Buda, 1855. május 20. AACass Personalialia cleri dioecesanii. Kocsiss János 1855:790 (latin, német melléklettel).

⁴² Szirmay Ödön – Kunszt Józsefnek. Erdőbénye, 1851. április 19. AACass Acta parochiae, Erdőbénye 1717 – 1854. 1851:596 (magyar).

⁴³ Szokolszky Bertalan: A százéves kassai püspökség 1804 – 1904. Kassa, 1904. 76.

⁴⁴ Erdőbényei katolikus hívek – Kunszt Józsefnek. Erdőbénye, 1851. április 18. AACass Acta parochiae, Erdőbénye 1717 – 1854. 1851:597 (magyar).

⁴⁵ Kocsiss János – Az alesperesnek. Erdőbénye, 1852. március 10. AACass Acta parochiae, Erdőbénye 1717 – 1854. 1852:510 (latin).

is felújításra szorult, ennek először anyagi alapját kellett megteremtenie. Fokozatosan sikerült modernizálnia az elhanyagolt állapotban átvett plébániái gazdaságot. A plébániának négy szőlőbirtoka volt, amelyből az egyik, az eresztvényi már 1814-ben sem hajtott semmi hasznot, ennek kivágására 1855-ben kért és kapott engedélyt püspökétől.⁴⁶ Miután véget ért az ellene csalás és becsületlen tororzás miatt folytatott per, anyagi helyzete is alapvetően megváltozott. Kinevezték plébánosnak, s az 1860-as években már a templom és a plébánia épületét újíttatta fel a püspökség támogatásával.⁴⁷

1860. november 30-án hívei egy csoportja pénzügyi visszaélésekkel vádolta meg. Eszerint a hívek Isten dicsőségére épült templomukat toronnyal akarták „feldíszesíteni”, s e cél érdekében a lakosok vallásfelekezetre való tekintet nélkül 19 hordó bort ajánlottak fel. Kocsiss János 18 hordót megvett 432 ft-ért, ők a pénzt kamatoztatni akarták, de több mint két éve sem a tőkéről, sem a kamatokról nem tudtak semmit. Ugyanakkor a plébános a templom szőlőjében termett 13 hordó bort is megvette 234 ft-ért, és erről „szinte hallgatásban van, ez minket egyrésztől nagyon nyugtalanít, de más részről szégyeneljük magunkat azon protestáns és zsidók előtt, kik ezen nemes célra szívesen adakoztak, sőt, ami több sokszor tréfás úton bennünket ki is gúnyolának, de távol légyen, mintha megbánták volna szíves alamizsnájokat.” Azt sem tudták állítólag, hol van a templomhoz tartozó „borház” több évi lakbéréül kifizetett 180 ft, amit Bessenyei Pál apát úr fizetett ki. „Az orgonyistánkat illető korcsma utáni regálét T. Kocsiss János úr szinte elvévén, magának tulajdonítja, holott ezt ha már az orgonyista úr nem kapja, miért nem lehet az iskola kijavítására fordítani?” – kérdezték a panaszosok. Az iskola számára összegyűjtött pénzből is hiányzik 30 ft. Mindezek mellett a szent parókián „rég időktől oly két nőszemély tartózkodik, akik nem csak nekünk katolikus híveknek, hanem protestánsoknak és izraelitáknak is nagy botrányul szolgál[nak]”, akik csálnak és lopnak, így a plébános nem juthat semmire.⁴⁸

Fábry püspök azonnal írt Bessenyei Pál sárospataki alesperesnek, hogy vizsgálja ki az ügyet, de ő nem akarta vállalni a vizsgálatot, ezért megkérte a püspököt, hogy bízza azt Vitéz Vince újhelyi esperesre. Végül Prámer Alajos tolcsvai és Lácay Gábor lizikai plébánosok vizsgálták ki az ügyet 1861 januárjának elején. Először is kikérdezték a helybeli földbirtokost, Szirmay Ödönt, aki határozottan kiállt a plébános mellett. Mint mondta:

„Tíz évek óta Tisztelendő Kocsiss János, mint lelkész itt működik, vele folytonos érintkezésbe és barátságos viszonyba élvén, lelkiismeretesen mondatom, hogy lelkészi kötelességeinek teljesítésében a legpontosabb, a templomot a legjobb karba hozta, annak belsőjét nagy gonddal és saját pénzbéli áldozattal szépítette, egy új oltárt alakított... új csinos zászlókat szerzett, szóval ke-

⁴⁶ Kocsiss János – Fábry Ignácnak Erdőbénye, 1855. április 6. AACass Acta parochiae, Erdőbénye 1717 – 1855:571 (latin).

⁴⁷ Kocsiss János – Fábry Ignácnak. Erdőbénye, 1865. január 28. AACass Acta parochiae, Erdőbénye 1855–1883. 1865:185 (latin).

⁴⁸ Cziebusz József, Szilágyi Pál, Supkó József etc. – Fábry Ignácnak. Erdőbénye, 1860. november 30. AACass Acta parochiae, Erdőbénye 1855–1883. 1860:1786 (magyar).

zelése alatt a templom csak felvirágzásnak indult.”⁴⁹ A gondnoki számadásból kiderül, hogy a templom vagyona az utóbbi tíz évben gyarapodott. Hangsúlyozta, hogy sohasem tapasztalta a plébánosnál, hogy a gazdasszonya viselete botránkozató lett volna.⁵⁰

A két plébános ezt követően 12 katolikus hívőt idézett maga elé, akik Szirmayval megegyezően vallottak plébánosukról. „Egyhangúlag, mindnyájan elismerték, miszerint plébános 10 év alatt a templom szépítésére az isteni tiszteletnek nagyobb emelésére dicséretes és fáradhatatlan gondot fordított” – olvasható a jegyzőkönyvben. A bort 308 forintért vette meg, a plébánia kasszájában a kötvény és a kamat rendszeresen megtalálható. A templom szőlőjéből nem 13, hanem 14 hordó bort vett meg nem 234, hanem 336 forintért mely összeget a templom pénztárába befizette. A borház bérleti díját is két év alatt rendben befizették. Az orgonista, mint tanító fizetése a latin és görög katolikusok hívei ajánlata és az iskolai fúzió miatt 220 forintra emelkedett, „minek következtében az Templom korcsmájából addig az orgonista részére engedményezett jövedelem a Templom pénztárába ezután fordítandó”. Az iskola építésére nem 60, hanem 150 forintot fordított. A tanúk a plébánián semmi botránkozást nem tapasztaltak, a segédlelkész urak is mindig tökéletesen meg voltak elégedve helyzetükkel.⁵¹

Prámer Alajos és Lácay Gábor így január 8-án az jelentették a püspöknek, hogy vizsgálatuk eredménye szerint Kocsiss János ártatlan az ellene felhozott vádakkal szemben. A tanúvallomások mind mellette szólnak. A vádat rosszindulatú, vallástalan emberek terjesztik, ráadásul a plébánia pénztárában 1860/61-ben semmiféle hiányosságot sem találtak. 1861. január 19-én a szentszék felmentette Kocsisst az ellene emelt vádak alól, így az ártatlanul megvádolt plébános tovább folytathatta tevékenységét.⁵² 1882-ben vonult nyugalomba és 1886. szeptember 23-án halt meg Erdőbényén.⁵³ Emléke ma már a „Hegyalja közepén” is feledésbe merült. A 2005-ben megjelent „Híres Erdőbényeiek” című életrajzi kislexikonban sem szerepel a neve.⁵⁴

3. Prámer Alajos

Prámer Alajos 1821. augusztus 7-én született Tokajban. Miután elvégezte a teológiát, nevelő volt a Malonyai családnál a Zemplén megyei Alsóhrabócon. 1844. augusztus 10-én szentelték pappá, majd Olaszliszkára küldték káplánnak.⁵⁵ No-

⁴⁹ Szirmay Ödön vallomása Prámer Alajos és Lácay Gábor előtt. Erdőbénye, 1861. január 3. AACass Acta parochiae, Erdőbénye 1855–1883. 1861:90 (magyar).

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Jegyzőkönyv 12 katolikus hívő kihallgatásáról. Erdőbénye, 1861. január 3. AACass Acta parochiae, Erdőbénye 1855–1883. 1861:90 (magyar).

⁵² Részlet az 1861. január 19-én tartott szentszéki ülés jegyzőkönyvéből. Több melléklettel, közte Prámer és Lácay 1860. január 8-án kelt jelentésével. AACass Acta parochiae, Erdőbénye 1855–1883. 1861:90 (latin).

⁵³ *Hišem* 2006. 129.

⁵⁴ Híres Erdőbényeiek. Életrajzi kislexikon. S.a.r.: Fehér József. Erdőbénye, 2005. 3–65.

⁵⁵ *Hišem* 2006. 202.

vember 2-án áthelyezték Hernádnémetibe,⁵⁶ de egy jó évvel később ismét Olaszliszkán volt, 1845. november 24-én nevezték ki a püspöki hivatalhoz jegyzőnek és iktatónak,⁵⁷ majd az 1846. március 26-i szentszéki ülésen szentszéki aljegyző lett.⁵⁸

Nevét országosan egy 1848. szeptember 1-jén megjelent röpirata tette ismertté, amelynek már címe is sokatmondó volt: „Üdvös és czélszerű é A káptalanokat eltörölni és ezek helyett egyházmegyénkint presbyteriumi tanácsot alakítani?”. Kossuth Lajos és a magyar liberálisok természetesen tartották, hogy az államnak tiszteletben kell tartani az egyes felekezetek hitelveit, de az egyház szerkezetébe már beleszólást követeltek maguknak, mondván, hogy az abszolutizmus, ami ellen állami szinten küzdöttek, menedéket találhat az egyházi szervezetben. Az utolsó rendi országgyűlésben Kossuth Lajos terjesztette be az 1848:XX. törvénycikket a bevett felekezetek tökéletes egyenlőségéről.⁵⁹ A püspökök a felsőházban tiltakoztak a törvényjavaslat ellen. A tökéletes egyenlőséget és viszonyosságot kimondó 2. § kapcsán Ocskay Antal kassai püspök kifejtette, hogy „ily általános rendelethez nem járulhat, mely csak súrlódásokat idéz elő, s ezért a kath[olikus] egyház elveit, javait és jogait ily általános eszmének alá nem rendeli.”⁶⁰ A katolikus püspökök szerették volna kiegészíteni a törvényjavaslatot azzal, hogy a tökéletes egyenlőség és viszonyosság saját hitelveik és egyházi szerkezetük épségben tartása mellett értendő, de Kossuth és az alsótábla hajthatatlan maradt és végül ez a kiegészítés nem került be a törvény szövegébe.⁶¹

Ebben a helyzetben országszerte hallatták a hangjukat a szabadabbá vált sajtóban azok a papok is, akik a katolikus egyházkormányzat demokratizálását, nemzeti nyelvű liturgiát, a kötelező cölibátus eltörlését, a káplánok és plébánosok viszonyának rendezését és előbbieket fizetésének felemelését követelték. Követeléseiket demokratikus szellemben megtartott egyházmegyei zsinatokon, illetve a tervezett nemzeti zsinaton szerették volna megvalósítani. Prámer Alajos — hasonlóan számos kortársához — a katolikus egyház befolyásának csökkenésére, a társadalom érzékelhető elvilágiasodására az egyház reformjával, demokratizálásával akart válaszolni, ettől remélve a kiábrándult hívők visszatérését az egyházba. Először azzal a politikai publicisztikában elterjedt véleménnyel szállt szembe, hogy minden pap reakciós lenne. Ez szerinte hibás vélemény, de az ilyen gyanúnak is vannak okai. A világi abszolutizmus megszűntetésének szükséges feltételének látta — hasonlóan Kossuth Lajoshoz

⁵⁶ [A Kassai püspökség] – Prámer Alajosnak. [Kassa,] 1844. november 2. AACass Personalia cleri dioecesan. Prámer Alajos. 1844:1212 (latin).

⁵⁷ [A Kassai püspökség] – Prámer Alajosnak. [Kassa,] 1845. november 24. AACass Personalia cleri dioecesan. Prámer Alajos. 1845:1358 (latin).

⁵⁸ Kivonat a Kassán, 1846. március 26-án tartott szentszéki ülésből. AACass Personalia cleri dioecesan. Prámer Alajos. 1846:846 (latin).

⁵⁹ Kossuth Lajos Összes Munkái XI. Kossuth Lajos 1848/49-ben I. Kossuth Lajos az utolsó rendi országgyűlésen. S.a.r. Barta István. Budapest, 1951. 726.

⁶⁰ Religio és Nevelés. Kath. egyházi folyóirat. Új folyam V. 30. szám (1848. április 13.) 240.

⁶¹ *Meszlényi Antal*: A magyar katolikus egyház és az állam 1848/49-ben. Budapest, 1928. 78–82.

— az egyházi abszolutizmus megszüntetését. Tételmondata így hangzott: „Valamint tehát az egyháziaknak, mint egyháziaknak, s mint honpolgároknak; úgy a haza minden néven nevezendő öszves polgárainak érdekében fekszik közremunkálni: hogy az egyházunkba becsúszott abszolutizmus helyébe a hajdani püspöki s presbiteri kormány helyezzessék vissza.”⁶²

Lehetetlennek tartotta, hogy Jézus, „az emberiség jótévője”, aki életét adta az emberekért, „az emberi jogok hirdetője, az eléggé nem méltánylott emberi méltóság visszaállítója” abszolutizmust akart volna egyházába bevezetni. Szentírási helyekkel „(pl. Mt. 20₂₅)”, szentektől (Szt. Jeromos, Szt. Ignác) és pápától (Hilarius, III. Sándor) vett idézetekkel kívánta meggyőzni álláspontja helyességéről olvasóit. Következtetése szerint egyházunk első századaiban a püspökök és a presbiterek együtt kormányozták híveiket. A középkorban, „egygyászos időben”, amikor eltiporták az emberi jogokat, bevezették a papi nőtlenség természetellenes törvényét. Elragadták a püspökök és a nép kezéből a püspökök szabad választásának jogát, a presbiteri tanácsokból pedig káptalanokat alakítottak, amelyek a püspöki abszolutizmus támogatására szolgáltak. Utóbbiak a világi politika mintájára jelentek meg az egyházban, márpedig utóbbiban nincs szükség „tekervényes politikai utakkal” való élésre. A teológiai érvelés mellett a liberalizmus eszméinek való megfelelés is fenyegető érvként jelenik meg ebben a röpiratban: „de hoznának bár fel világos törvényeket a presbiteri döntő szavazatjog megbuktatására, a kor igényeinél fogva a presbitereknek döntő szavazatjogot adni kell”.⁶³

A presbiteri tanács képviseleti alapon ülne össze, a megyei zsinat pedig negyedévenként, nyílt ajtók mellett, magyar nyelven ülésezne. A megyei zsinatokon minden pap szavazati joggal venne részt vagy képviseleti alapon lehetne azt összehívni. A nemzeti zsinatokon a megyéspüspökök mellett papi küldöttek is részt vennének, 50 paponként választanának egy képviselőt. A nemzeti zsinat feladata lenne a kötelező cölibátus eltörlése is. Végső következtetése szerint: „A szabadság, egyenlőség s testvériség bázisára fektetett egyházmegyei kormányzat, melyet püspök presbitériumával kezel, s a törvényesen tartandó megyei s nemzeti zsinatok üdvöt hozandanak egyházunkra.”⁶⁴

Prámer munkája felkeltette a katolikus papság és a hívek érdeklődését. Összevetve a budapesti, illetve a Csanádi egyházmegye liberális papság által megfogalmazott programmal, a röpirat legeredetibb vonása a presbiteri rendszer bevezetésére vonatkozott, hiszen a demokratikus egyházmegyei kormányzat követelése és a kötelező cölibátus eltörlése más egyházmegyékben is felmerült. Amikor a Váci Egyházmegyében a káptalan császárbarát irányvonalával elégedetlen papság összegyűlt Cegléden, 1849. június 21-én, a gyűlés kezdeményezője, Bobory Károly ceglédi plébános Prámer röpiratából olvasott fel egy részletet, aminek hatására a többség — a törvényesen megválasztott általános helynökkel, Mericzay Antallal szemben — „káptalan nélküli” egyházmegye-

⁶² *Prámer Alajos*: Üdvös és czélszerű é A káptalanokat eltörölni és ezek helyett egyházmegyénként presbyteriumi tanácsot alakítani? Kassa, 1848. 6.

⁶³ *Ibidem* 8–29.

⁶⁴ *Ibidem* 29–39.

ként Bobory Károlyt választotta kormányzóvá.⁶⁵ A váci káptalan már június 23-án figyelmeztette a váci gyűlésben részt nem vett papokat, hogy maradjanak hűségesek a törvényes káptalani helynökhöz.⁶⁶

Prámer munkájának jelentőségét az is mutatja, hogy Vezere Gáspár harsányi plébános 1849-ben egy cáfolatot tett közzé vele kapcsolatban. Vezérle kétségeit fejezte ki azzal kapcsolatban, hogy az egyházfegyelmi szabályok lazítása híveket szerezne a katolikus egyháznak. Tagadta Prámer azon tételét is, miszerint a világi abszolutizmus oka az egyházi abszolutizmus. A szerző szerint Prámer hasonlatos a szárnyasok országában élő kakukkfiókához, illetve a saját fészkébe piszkító tisztátalan madárhoz. Ráadásul nem tudta bizonyítani azt sem, hogy az egyházban abszolutizmus van, és akkor lamentál az abszolutizmus ellen, amikor az egyházi vezetők nem teljesítik kívánságait. A püspöki hatalom isteni institúción alapszik, Szt. Jeromos pedig kissé elragadtatta magát, mikor arról írt, a püspökök inkább csak szokásból bírnak nagyobb hatalommal az egyházban. A felvilágosodás középkor képével vitatkozva kifejtette, annak a kornak is megvan a maga dicsősége. A papi nőtlenség, amely az egyházban állandóan létező fegyelem volt, nem kényszer, hiszen senkit sem kényszerítenek papnak.⁶⁷

Rátérve az érdemi bírálatra, kifejtette, hogy a káptalan tagjai nem előljárói paptársainak, hanem a püspök tanácsosai az egyház kormányzatában. Felsorolta a káptalan aktuális feladatait, némileg figyelmen kívül hagyva a káptalan fogalmában a történelem során bekövetkezett változásokat. A jelenlegi káptalani-rendszer kialakulásának oka szerinte a hívők számának gyarapodása volt. Megemlítette a káptalanok tanácsadás melletti feladatait, majd arra a következtetésre jutott, hogy ha minden egyén befolya az egyház kormányzatába, akkor az a püspöki tekintély megszűnéséhez vezetne. A káptalanok évszázadokon keresztül működtek az egyház javára, ezért megszüntetésük nem lenne üdvös. A zsinatokon sem lenne célszerű minden papnak szavazati jogot adni, ugyanis a tapasztalattal együtt nő a klerikusok bölcsessége is. Élesen kritizálta Prámernek azt a tételét, hogy ha a papság nem választhat képviselőket a nemzeti zsinatra, akkor meg fogja tagadni előjáróinak az engedelmességét.⁶⁸

1849. február 9-én a császári csapatok kiürítették Kassát és másnap már Görgei Artúr tábornok és Klapka György ezredes csapatai vehették fel a kapcsolatot ugyanott. Az Aulich-hadosztály katonái február 13-án vonult be a városba. Prámer Alajost Görgei nevezte ki tábori papnak a VII. hadtest Aulich hadosztályához február 1-jétől számítandó ranggal és illetménnyel. Kinevezését követően azonnal el kellett foglalnia állomáshelyét. Az egyházmegye nevében Kőnig János káptalani helynök február 16-án adta meg a szolgálathoz

⁶⁵ *Tragor Ignác*: Vác története 1848–49-ben. Vác, 1908. 188–195.

⁶⁶ Váci Káptalan – A váci, verőcei, szendehelyi és kosdi lelkipásztoroknak. Vác, 1849. június 23. Váci Püspöki és Káptalani Levéltár Kancelláriai iratok 1847–1849. 1849:dátum szerint.

⁶⁷ *Vezérle Gáspár*: Válasz n. t. Prámer Alajos kassai szentszéki aljegyző úrnak, a káptalanok eltörlését indítványozó röpiratára. Eger, 1849. 1–33.

⁶⁸ *Ibidem*. 33–67.

szükséges felhatalmazást, miután Mednyánszky Cézár tábori főpap értesítette a püspökséget a kinevezésről.⁶⁹

Szolgálatával kapcsolatban csak néhány adatra sikerült találnunk az „1848 – 49. Történelmi Lapok” című folyóiratban. Eszerint Prámer a szabadságharcot követően fájó szívvel beszélte el, hogy egy halálraítélt ifjú hadnagynak az agyonlövésénél kellett többek között lelkészi szolgálatot teljesítenie és a kivégzés után a legénységhez buzdító beszédet intéznie, hogy lássák, miszerint a tiszt is halállal bünhődik, ha hazája iránti kötelességét nem teljesíti.”⁷⁰ Az isaszegi csata (1849. június 6) után Gödöllőn Prámer Alajos mondta a tábori hálaadó nagymisét, amit Kossuth Lajos is végighallgatott. 1849. június 28-án, a győri ütközetet követően, a súlyosan sebesült Kossuth Sándor alezredessel és Matolay Viktor századossal együtt utoljára hagyta el Győrt.⁷¹

1849. szeptember 2-án, a szabadságharcot követően már ismét alkalmazást kért egyházmegyéjében. König János helynöknek többek között a következőket írta: „A Görgei vezérlete alatt állott magyar tábor a túlnyomó erejű orosz sereg által, s egyéb körülmények miatt lefegyvereztetvén, s felozlattatván, s így a tábori lelkészeti állomás, melynek a VII. hadtest egyik hadosztálya mellett elfoglalására Főtisztelendő káptalani helyettes úr f. évi Február hó 16-án 139. hivatalos jegyzőkönyvi szám alatt kelt, s másolatban ide mellékelte rendeletében nekem engedélyt adni méltóztatott, megszüntetvén, ezen egyházi megyébe, Tisza-Tokaj városába, mint különben is szülőföldemre, s testvéreim lakhelyére minden kellékekkel ellátott úti levél mellett visszatértem, jövendő alkalmaztatásomig itt maradandó.”⁷²

König válaszában kifejtette, hogy Prámer szolgálata valóban hasznos lett volna az egyházmegye számára, ha röpiratával a káptalanról szóló egyházi tanítást nem zavarta volna össze. Ezzel kapcsolatban vizsgálatot indítottak ellene, ezért jelenleg nem kaphat alkalmazást az egyházmegyében. Prámer először szóban, majd írásban is bocsánatot kért a káptalantól 1848-ban megjelent munkája miatt.⁷³ Hosszas huzavonát követően Prámer írásban is visszavonta korábbi nézeteit és ezt a nyilatkozatát a Religio című lapban is közzé kellett tenni. Eszerint Prámer „az 1848. évben megjelent röpiratja kiadását megbánván, azon röpiratban a Jézus anyaszentegyháza, és hitágazatai szerinti rendszere és kormányzási formája elleni állításait visszahúzza.”⁷⁴ Ezt követően nevezték csak ki Sátoraljaújhelyre, Vitéz Vince mellé káplánnak.⁷⁵

⁶⁹ König János – Prámer Alajosnak. [Kassa,] 1849. február 16. AACass Personalia cleri dioecesan. Prámer Alajos 1849:139 (latin, mellette Görgei napiparancsának hitelesített német példánya), vö.: AACass Cancellaria Dioecesana Protocolum Anni 1849i. Nr. 139 (latin).

⁷⁰ 1848 – 49. Történelmi Lapok. 1894. július 15. 131.

⁷¹ Ibidem.

⁷² Prámer Alajos – König Jánosnak. Tokaj, 1849. szeptember 2. AACass Personalia cleri dioecesan. Prámer Alajos 1849:691 (magyar).

⁷³ Prámer Alajos – A kassai káptalannak. Nádas, 1850. július 31. AACass Personalia cleri dioecesan. Prámer Alajos 1850:1318 (latin).

⁷⁴ Prámer Alajos – Kunszt Józsefnek. Nádas, 1851. február 16. AACass Personalia cleri dioecesan. Prámer Alajos 1851:229 (latin, magyar).

⁷⁵ [A kassai püspökség] – Prámer Alajosnak. [Kassa,] 1851. április 7. AACass Personalia cleri dioecesan. Prámer Alajos 1851:545 (latin).

1852. június 1-jétől barancsi adminisztrátor, majd egy évvel később plébános lett.⁷⁶ Hívei azonban nem őt, hanem korábbi adminisztrátorukat, Sepitko Jánost szerették volna plébánosnak kineveztetni. A helybeli hívek elszomorodtak, mert azt hallották, hogy meg kell válniuk tőle. A püspöknek írt folyamodványukban esedeztek „az Feő Tisztelendő Nagyságodnak, erányunkban való azon vigasztalásáért, hogy tisztelendő Sepitko János urat, kedves lelki pásztorunkat köztünk meghagyatni, aki is oly jó tiszta tót ajkú, mint mi is, méltóztatnék.”⁷⁷ Ezt a kérést azonban már nem teljesíthették, hiszen Prámert már korábban kirendelték adminisztrátornak.

Már 1855-ben szeretne volna elfoglalni a nagyazari plébániát és befolyásos támogatói (Reviczky Tamás, Báró Barkóczy Mihály, Özvegy Horváth Antalné szül. Mocsay Terézia stb.) következtében erre 1856. január elején sor is került. Barkócziék a következő sorokkal ajánlották plébánosuknak Prámert:

Noha meg voltak győződve Fábry Ignác püspök bölcsességéről, „mindamellet meg fog bocsátani Méltóságod — írták —, ha mi, Főpásztori Jogainak s atyai bölcs kormánya készségeinek a legmélyebb tisztelete s hű bizalma mellett közös igényeinket s forró óhajtásunkat Méltóságod előtt avégett nyilatkoztatjuk ki, miszerint elődeink és saját, bár csekély érdemeinket méltányolva oly lelkipásztorral veszteségünket pótolni méltóztatna, aki megfelelő szent hivatása igénytelen kötelességeinek, azonfelől elég rossz karban létező lelkészi lakot is segedelmünk és készségünk hozzájárultával megkívántató rendbe hozhassa, aki a mi legtöbb híveinknek közszeretétét bírja.

Barancsi lelkész igen tisztelt Prámer Alajos Úr, közszeretétű egyén az, kit mi közakarattal, mint jövendőbeli lelkészünket körünkben üdvezleni óhajtánk, ha ezen óhajtásunk Méltóságod atyai helybenhagyását megnyerhetné.”⁷⁸

Prámer azonban itt sem töltött hosszú időt, hiszen már 1857. július 1-jén tolcsvai plébánossá nevezték ki.⁷⁹ Itt azután bő két évtizeden át maradt plébános és nagymértékben hozzájárult a község fejlődéséhez. 1856-ban két ízben is tűzvész pusztított a településen és a plébánia is adósságokkal küszködött. Ennek ellenére Prámer 1858-ban felépítette a ma is álló paplakot,⁸⁰ majd két évvel később sor került a parókiához tartozó malomépület helyreállítására is.⁸¹ 1865-ben sikeresen fejezte be a Brezenheim Karolina özvegye elleni pert: az uradalom vállalta, hogy a plébániához tartozó vámosújfalusi határban két egész telekre eső legelő és erdő illetménnyel látja el és dotálja a tolcsvai plébániát.⁸²

⁷⁶ Piller István – Kunszt Józsefnek. Töketerebes, 1853. július 17. AACass Personalia cleri dioecesanii. Prámer Alajos 1853:670 (latin).

⁷⁷ Barancsi kurátorok és hívek – Kunszt Józsefnek. Barancs, 1852. május 18. AACass Personalia cleri dioecesanii. Prámer Alajos 1852:816 (magyar).

⁷⁸ Özvegy Horváth Antalné etc. – Fábry Ignácnak. AACass Acta Parochiae, Nagyazár 1855:831 (magyar).

⁷⁹ Prámer Alajos – Fábry Ignácnak. Kassa, 1857. június 22. AACass Acta parochiae, Tolcsva. 1857:908 (latin).

⁸⁰ *Pauleczki Ferenc*: Tolcsva története. Tolcsva, 1996. 174.

⁸¹ Prámer Alajos – Fábry Ignácnak. Kassa, 1860. január 31. AACass Acta parochiae, Tolcsva. 1860:226 (latin).

⁸² Prámer Alajos – Fábry Ignácnak. Tolcsva, 1865. május 8. AACass Acta parochiae, Tolcsva. 1865:651 (latin).

1871-ben sikerült egyesítenie a plébániai földeket, amelyek közé a tagosítás során Nagy Ignác tolcsvai földje beékelődött. Püspöki engedély birtokában sikerült egy tagba hoznia csere útján a birtokokat.⁸³

1862. szeptember 21-én a katolikus hívők Prámer Alajos plébános és iskolaigazgató elnökletével népgyűlést tartottak és általános helyesléssel elfogadták egy második iskola felépítését és egy második tanító alkalmazását is. Ugyanezen a napon „Főtisztelendő Elnök úr által indítványoztatott, a vasárnapi iskola felállítására, mely indítvány általános pártfogásra találván, határozottatott, hogy úgy az organista, mint a rendes tanító vasárnapokon délutáni 1 órától 3 óráig az iskolából kikerült fi és leány növendékeknek 17 éves korukig bezárólag tanítást tartani kötelesek lesznek, úgy szinte ünnepnapokon is, kivéve a három sátoros ünnepet, az Úr napját, Kisasszony napi búcsú napját és a szüreti vasárnapokat.⁸⁴

A néptanoda felépítésére szánt gyűjtés 1863-ban még nem eredményezett elegendő pénzt, így el kellett halasztani az építkezést.⁸⁵ 1864. január 1-jén Prámert az egybegyűlt papok Sátoraljaújhelyen egyhangúan megválasztották új helyi alesperessé, miután a másik jelölt, Danilovics Mihály sárospataki plébános visszalépett.⁸⁶ A második tanító alkalmazására viszont ténylegesen sor került Tolcsván, a kántor-tanító fizetését 1878-ban emelték fel 300 forintra, oly módon, hogy a stóljajövedelmét már nem tudták be 300 forintos fizetésébe. Az 1870-es években Prámer immáron konzisztórium-i ülnökként, zempléni főesperesként (1875-ben nevezte ki az uralkodó) és az iskolaszék elnökeként jelentős szerepet játszott a tolcsvai oktatásügy fejlesztésében.⁸⁷

1880-ban a megürült sátoraljaújhelyi plébániára a hívek többsége Prámert szerette volna meghívni. Matolai Etele, a római katolikus hitközségi egyháztanács elnökhelyettese szerint olyan férfit óhajtottak megszerezni, „ki úgy az egyházi, mint a népnevelés terén híven betöltendő városunkban, mint Zemplén megye székvárosában magasztos hivatását”.⁸⁸ E célból írtak a püspöknek, a patronátusi jogokat gyakorló Wallis Gyulánénak is. A grófnő azonban átengedte a döntést Schuster Konstantin püspöknek, aki Prámert nevezte ki sátoraljaújhelyi plébánosnak.⁸⁹

Új állomáshelyén is szívesen foglalkozott oktatási ügyekkel. Fő esperesi és plébánosi feladatai mellett a helybeli leánytanoda igazgatói feladatait is ellátta, továbbá a helybeli gimnázium vallási és erkölcsi ügyekben illetékes püspöki biztosa is volt. Minden tanévben felterjesztette püspökének a sátoraljaújhelyi

⁸³ Prámer Alajos – Perger Jánosnak. Tolcsva 1871. november 16. AACass Acta parochiae, Tolcsva.1871:1686 (magyar).

⁸⁴ Katolikus népgyűlés Prámer Alajos elnökle alatt. Tolcsva, 1862. szeptember 21. AACass Acta parochiae, Tolcsva. 1862:178 (latin).

⁸⁵ *Pauleczki* 1996. 181.

⁸⁶ Bessenyei Pál – Fábry Ignácnak. Sátoraljaújhely, 1864. január 12. AACass Districtualia. Protocollum Congregationis Districtualis Újhelyiensis 1864:54 (latin).

⁸⁷ Prámer Alajos – Schuster Konstantinnak. Tolcsva, 1878. augusztus 6. AACass. Acta parochiae, Tolcsva. 1878:1852 (magyar). Hišem 2006. 203.

⁸⁸ A sátoraljaújhelyi római katolikus hitközség – Gróf Wallis Gyulánénak. Hely és dátum nélkül. AACass. Acta parochiarum, Sátoraljaújhely 1880:344 (magyar).

⁸⁹ [A kassai püspökség] – Prámer Alajosnak. [Kassa,] 1880. március 20. AACass. Acta parochiarum, Sátoraljaújhely 1880:759 (latin).

női zárdának s az azzal kapcsolatos leánytanoda és kisedővónak bevételeit és kiadásait a szükséges okmányokkal együtt.⁹⁰ Prámer már a szabadságharcot követően — hasonlóan kortársaihoz — hosszabb-rövidebb fürdőkúrák segítségével próbálta egészségi állapotát javítani. 1882-ben is engedélyt kapott püspökétől arra, hogy három héten át a budapesti fürdőkben kúrálhassa magát.⁹¹ A kezelés ekkor már nem hozta meg a várt eredményt. „Az 1848 – 49. Történelmi Lapok” című folyóirat 1894. július 15-i számában közölte a szomorú hírt: „Prámer Alajos, a bold[ogságos] Szúzról nevezett topisszci prépost (1881-ben nevezték ki), zemplénmegyei fő esperes, sz[ent]széki ülnök és sátoraljaujhelyi plébános; munkás életének 73-ik, áldozárságának 50-ik évében, máj[us] hó 7-én esti tíz órakor Sátoraljaujhelyen meghalt.”⁹²

4. Tomanóczy Antal

A harmadik tábori lelkész a kassai egyházmegyéből, Tomanóczy Antal, aki Kistapolcsányban született 1821. november 6-án. 1847. augusztus 3-án szentelték pappá, majd Nagymihályra küldték káplánnak. Plébánosa, Dolinay Pál 1848 augusztusában már nagyon panaszkodott rá és elhelyezését javasolta előljáróinak. Liberalizmustól elragadtatott lelke — szólt a panaszos levél — semmit sem akar tudni az egyházi törvényekről, az Isten által rendelt előljárókról, az alárendeltségi viszonyokról, hanem minden áron emancipálni akarja magát. Lelkében az egyházi szellemmel szemben a katonai szellemé az előny. A haza ellenségeivel szemben lehetségesnek tartotta a dicső harcot és plébánosát is illetlen kifejezésekkel sértegette. A helynökség erre Tomanóczyt erőteljesen megintette és figyelmeztette, hogy az egyházkormányzat az isteni kinyilatkoztatáson alapul. A plébánost pedig a káplán javulásának reményében türelemre kérték.⁹³ Az intés ezúttal hatott: a renitens káplán megjelent plébánosa előtt és kijelentette, hogy a jövőben mindig szent hivatása szerint akar eljárni. Amit plébánosának mondott, azt visszavonta, és megígérte, hogy előljáróinak engedelmeskedni fog.⁹⁴

1849. április 12-én Tomanóczy a hadügyminisztériumhoz fordult és kérte, nevezzék ki Lázár őrnagy hadosztályánál tábori lelkésznek.⁹⁵ Mészáros Lázár ideiglenes hadügyminiszter április 26-án nevezte ki a IX. hadtesthez, egyúttal felszólította, hogy siessen mielőbb Kassára kinevezési oklevelét és állomását át-

⁹⁰ Prámer Alajos – Schuster Konstantinnak. Sátoraljaujhely, 1881. március 26. AACass Acta parochiarum, Sátoraljaujhely. 1881:828 (magyar).

Schematismus cleri dioecesi Cassoviensis ad annum Jesu Christi 1893. Kassa, 1893. 253.

⁹¹ Prámer Alajos – Schuster Konstantinnak. Sátoraljaujhely, 1882. augusztus 15. AACass Acta parochiarum, Sátoraljaujhely. 1882:1858 (latin).

⁹² 1848 – 49. Történelmi Lapok. 1894. július 15. 131. Hišem szerint 1894. május 17-én halt meg. *Hišem* 2006. 202.

⁹³ Dolinay Mihály – Kőnig Jánosnak. Nagymihály, 1848. augusztus 6. AACass Personalien Tomanóczy Antal 1848:1172, (latin).

⁹⁴ Dolinay Mihály – Kőnig Jánosnak. Nagymihály, 1848. augusztus 6. AACass Personalien Tomanóczy Antal 1848:1204 (latin).

⁹⁵ MNL OL H 75 Iktatókönyv 10. k. 1849:10323 (magyar).

venni.⁹⁶ Május 8-án megkapta az illetékes egyházi főhatóságtól az engedélyt, hogy tábori lelkészként szolgálhasson.⁹⁷ Az iktatókönyvek honvéd lelkészként írt levelei közül csak egyet őriztek meg: 1849. június 6-án egyik tisztársával illetménye és pótlékai iránt érdeklődött. Ezen túlmenően csak annyit tudunk róla, hogy a IX. hadtest egyik dandárjában szolgált.⁹⁸

1849. november 1-jén kelt levelében Tomanóczy elpanaszolta, hogy már hat hete elbocsátották a magyar hadseregből, de még mindig nem nyert egyházmegyei alkalmazást.⁹⁹ Válaszul november 10-én kinevezték parnói káplánnak.¹⁰⁰ 1850 januárjának végén Szirmay József felkérte, hogy legyen fiának nevelője, s mivel január végén megkapta az engedélyt, ettől kezdve nevelőként működött.¹⁰¹ 1851. július 31-én Daróca rendelték káplánnak, de hamarosan ismét visszatért korábbi hivatásához.¹⁰² Az egyik helybeli birtokos, Szinnyey Félix ugyanis gyermekei nevelőjének szemelte ki. Kunszt Józsefhez írt levelében, 1852. február 2-án így adta elő szándékait:

„Szülői legfőbb kötelességemnek esmérem magzatimnak célirányos nevelésükről s a kor kívánataihoz illő oktatásukról gondoskodni: de nem kevésbé szent kötelességemnek vallom, különös figyelmet fordítani arra, hogy a keresztényi magasztos vallásosság s a Római Catholica Szentegyház üdvözítő tanai gyermekiségök első zsongéjátul fogva keblökbe oltassanak.

Hogy pedig ebbeli törekvésem s óhajtasomat elérhetném, bátorkodom Nagy Méltóságod Kegyesiségéhez [!] folyamodni, miszerint az imént kitűzött irányban vezérlendő nevelésre minden tekintetben alkalmas, s minden kívánatimnak megfelelő tisztelendő Tomanóczy Antal, jelenleg daróci káplánt, ezen minőségben Szinyére általtenni, s egyszersmind kegyelmesen megengedni méltóztasson, hogy itten Szinyeújfaluban házomnál lakván a lelkipásztori foglalatosságai mellett gyermekeim nevelésére szentelhesse idejét.”¹⁰³

Február 5-én megtörtént az áthelyezés, egyúttal Kunszt ismételten felszólította, Szinnyeyt, hogy a boldogult atya által a jernyei plébánosnak holta napjáig biztosított illetéket adja ki. Szinnyey február 19-én köszönetet mond Tomanóczy áthelyezéséért, mint írta, napokban átutazik Mogyoróskára, és igyekezni fog az ottani ügyeket rendbe hozni.¹⁰⁴ 1854-ben Tomanóczy Jernyére költözött a

⁹⁶ Vidasics Ede – Tomanóczy Antalnak. Debrecen, 1849. április 27. MNL OL H 75 1849:11863 (magyar) Közlöny 2. (1849. április 29.) 338.

⁹⁷ AACass Košické Biskupstvo (KB) Cancellaria dioecisana Protocollum anni 1849i. Nr. 369.

⁹⁸ MNL OL H 75 Iktatókönyv 13. k. 1849:19515.

⁹⁹ Tomanóczy Antal – Kőnig Jánosnak. Alsókörtvélyes, 1849. november 1. AACass Personalien Tomanóczy Antal 1849:871 (latin).

¹⁰⁰ A helynökség – Tomanóczy Antalnak. [Kassa,] 1849. november 10. AACass Personalien Tomanóczy Antal 1849:907 (latin).

¹⁰¹ Tomanóczy Antal – Kőnig Jánosnak. Parnó, 1850. január 25. AACass Personalien Tomanóczy Antal 1850:178 (latin).

¹⁰² [A Kassai Püspökség] – Tomanóczy Antalnak. [Kassa,] 1851. július 31. AACass Personalien Tomanóczy Antal 1851:1023 (latin).

¹⁰³ Szinnyey Félix – Kunszt Józsefnek. Szinyeújfalu, 1852. február 2. AACass Personalien Tomanóczy Antal 1852:216 (magyar).

¹⁰⁴ Szinnyey Félix – Kunszt Józsefnek. Szinyeújfalu, 1852. február 2. AACass Personalien Tomanóczy Antal 1852:360 (magyar).

Szinnyey családdal együtt. Szinnyey Félix 1854. április 23-án fordult Fábry Ignác püspökhöz, hogy „Tomanóczy Antalt, ki minden kívánatimnak olyannyira megfelel, az eddig viselt színeit káplánságtól felmenteni, s kegyesen megadni méltóztatna, hogy Jernyén egyedül magzatim nevelésinek szentelhesse idejét.” Tomanóczy két nappal később már meg is kapta az engedélyt az átköltözésre,¹⁰⁵ és egészen 1881-ben bekövetkezett haláláig Jernyén volt plébános.¹⁰⁶

1860-ban már egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy az Osztrák Császárság berendezkedésén változtatni kell. A magyarországi ókonzervatívok az 1848 előtti intézmények visszaállítását követelték. 1860 tavaszán Albrecht főherceget Ludwig Benedek tábornagy váltotta fel Magyarország kormányzóí székében. Az abszolutizmus felszámolását és az alkotmány helyreállítását egyre több pap követelte a szószekekről. Tomanóczy augusztus 20-án, Szt. István ünnepeán, az eperjesi katolikus plébániatemplomban prédikált, s ez a prédikáció kiváltotta Benedek határozott tiltakozását is. A kormányzó szerint Tomanóczy különböző célzásokat tett és tendenciózus történelmi hasonlatokkal operált. Többek között azt mondta, hogy egy törvényes magyar királyt feltétlen Szent István koronájával kell megkoronázni,¹⁰⁷ és kiemelte, hogy Szent István korában a törvényeket az országgyűlés beleegyezésével és nem önkényesen hozták. Benedek az érintett lelkész felelőssége vonását követelte, egyúttal felkérte a püspököt, hogy papjait óvja az olyan politikai jellegű célozgatásoktól, amelyek nem maradhatnak kellemetlen következmények nélkül.¹⁰⁸

Augusztus 31-én bekérték Tomanóczytól prédikációját, aki néhány nappal később postára is adta a magyar nyelvű szöveget. Fábry Ignác püspök 1860. szeptember 27-én azt válaszolta Benedek tábornagnak, hogy a prédikáció tartalmát megvizsgálta, de abban semmiféle politikai célozgatást vagy tendenciózus megfogalmazást nem talált. A plébános, mint szavahihető ember megerősítette, hogy valóban azt az írásban beküldött beszédet mondta el. Így Tomanóczyt végül nem érte retorzió szentbeszéde miatt.¹⁰⁹

Tomanóczy Antal 1881. november 24-én hunyt el. Végrendelete szerint vagyonát örökösére, Fogel Franciskára hagyta, akiről már korábban is gondoskodott. A jernyei templomnak 50, a delejteinek 25 forintot adott. A jernyei lelkésznek halála napján mindig egy csendes misét kellett mondania lelki üdvéért, amiért 100 forintot kapott.¹¹⁰

¹⁰⁵ Szinnyey Félix – Fábry Ignácnak. Szinyeújfalu, 1854. április 23. AACass Personalien Tomanóczy Antal 1854:750 (magyar).

¹⁰⁶ *Lenčič, Štefan*: Katalog Košickej arcidiecezy. (Dejeny Košickeho Archibiskupstva VII.) Eperjes, [2006.] 237.

¹⁰⁷ Ferenc Józsefet csak 1867. június 8-án koronázták meg a magyar koronával. (Z. P.)

¹⁰⁸ Benedek tábornagy – Fábry Ignácnak. Bécs, 1860. augusztus 29. AACass Personalien Tomanóczy Antal 1860:1255 (német).

¹⁰⁹ Fábry Ignác – Ludwig Benedek tábornagnak. Kassa, 1860. szeptember 27. AACass Personalien Tomanóczy Antal 1860:1350 (német).

¹¹⁰ Mazalik Ágoston – Schuster Konstantinnak. Kis-Szeben, 1881. november 25. AACass Personalien Tomanóczy Antal 1881:2440 (latin), mellette Tomanóczy végrendelete.

5. Tábori lelkészi állásért eredménytelenül folyamodó papok

Befejezésül fontos megemlítenünk, hogy helyhiány miatt több kassai egyházmegyés pap folyamodványát elutasította a magyarországi hadügyminisztérium. Közéjük tartozott Blaskó Antal (1824–1873) bodrogkeresztúri segédlelkész, aki nem csak nemzetőr volt, hanem részt vett a kassai ütközetben is,¹¹¹ 1849. június 19-én nyújtotta be a hadügyminisztériumnak folyamodását. A zászlóaljok szaporodásából arra következtetett, hogy a tábori lelkészek száma azokkal együtt növekedni fog. Hivatkozott arra, hogy „hazafiúi kötelességének” mint pap, és mint polgár is megfelelt, s mellékelte Bodrogkeresztúr városa előljáróinak támogató nyilatkozatát is. Ennek ellenére kérését elutasították, mivel az álláshelyek már be voltak töltve.¹¹²

Hasonló sorsra jutott Hrisovszky (Hrizsovsky) János (1824–1867) boldogkőváraljai segédlelkész is, aki 1849. június 10-én kért hadlelkészi állást honvédségben. Mint írta, erőt és tehetséget érez magában arra, hogy másokat lelkesítsen. Ajánlóleveleket nem küldött, azokat csak szükség esetén mutatta volna fel. Egyedül „a mindenkitől méltán tisztelt” Vidasics Ede tábori főpap és a hadügyminisztérium hadlelkészi osztálya főnökének pártfogásáért esedezett. Vidasicsot azonban még júniusban leváltották, Hrisovszkyt pedig álláshely hiányában nem alkalmazták.¹¹³ Jergencz Ferenc (1806–1878) koksó-mindszenti plébános viszont tábori lelkész volt az Abaúj megyei nemzetőrség 1. zászlóaljának IV. (mislyei) századában.¹¹⁴

Az előbbiektől eltérően Justus János (1823–1883) tarcali segédlelkész, miután fegyverrel a kezében részt vett a kassai ütközetben, az Országos Honvédelmi Bizottmányhoz (OHB) fordult tábori lelkészi állásért.¹¹⁵ Az OHB 1849. március 3-án áttette a kérvényét a hadügyminisztériumhoz,¹¹⁶ ahová Justus egy újabb kérvényt is benyújtott március 2-án.¹¹⁷ Kinevezésére ennek ellenére nem került sor. 1849. október 1-jén Justust áthelyezték Szántóra segédlelkésznek,¹¹⁸ amit a fiatal segédlelkész Kőnig János káptalani helynökhöz írt írt levelében fájdalmas szívvel vett tudomásul, hiszen mint írta semmiféle vád sem merült fel vele kapcsolatban így nem érti, miért nem kaphatta meg a tarcali plébániát. Kőnig azonban nem vonta vissza döntését.¹¹⁹

Befolyásos támogató, Luzsénszky Pál országgyűlési képviselő és kormánybiztos támogatta Majláth Mihály (1816–1894) richvaldi plébános folyamodását, kinevezésére ennek ellenére nem került sor. 1849. május 27-én kelt folyamodványa szerint hazafiúi legszentebb kötelessége „lelkiisméretes teljesítése érze-

¹¹¹ AACass Košické Biskupstvo (KB) Cancellaria dioecisana. Protocollum anni 1849i. Nr. 114.

¹¹² Blaskó Antal – Mednyánszky Cézárnak. Bodrogkeresztúr, 1849. június 19. MNL OL H 75 1849:23084 (magyar).

¹¹³ Hrisovszky János – Vidasics Edének. MNL OL H 75 1849:20972 (magyar).

¹¹⁴ *Korponay János*: Abaúj vármegye monographiája. I. k. Kassa, 1866–1870. 146.

¹¹⁵ MNL OL H 2 (OHB) 1849:3062. (Iktatókönyv, magyar.)

¹¹⁶ MNL OL H 75 1849:5658. (Iktatókönyv 9. k., magyar.)

¹¹⁷ MNL OL H 75 1849:8377 (Iktatókönyv 10. k., magyar.)

¹¹⁸ [Kőnig János] – Justus Jánosnak. [Kassa,] AACass Personalien Justus János 1849:738 (latin).

¹¹⁹ Justus János – Kőnig Jánosnak. Tarcal, 1849. október 11. AACass Personalien Justus János 1849:784 (latin).

tében” folyamodott a hadlelkészi állásért, annál inkább, mivel „a határszéli ellenséges indulatú nép és bármikor berohanandó ellenség dühének legnagyobb mértékben” ki volt téve.¹²⁰

6. Összegzés

Mint láttuk, a viszonylag konzervatív hírben álló kassai egyházmegyéből is több pap jelentkezett 1848/49-ben hadlelkésznek, mint ahányat a hadsereg ténylegesen alkalmazni tudott. A három egykori táborigazgató, Kocsiss János a cs. kir. hadseregben lépett át a honvédségbe, Prámer Alajos a katolikus egyház alkotmányos szellemű átalakulását sürgető reformerek közé sorolható, Tomanóczy Antal pedig a fiatal, plébánosa ellen lázadó, a polgári átalakulást szívvel-lélekkel támogató csoport képviselője volt. eltérő életpályájuk az 1848/49-es szabadságharcban fonódott össze: mindannyian a honvédségben szolgáltak, mint a katonák lelki gondozói.

THE FIELD PRIESTS FROM THE DIOCESE OF KASSA IN 1848/49

by Zakar Péter
(Abstract)

In 1848/49 more priests volunteered from the diocese of Kassa as field priests in the national army than could in fact be employed by the authorities. The present study presents the biographies of three such priests from the said diocese.

János Kocsiss left the imperial and royal army for the national one, and offered consolation for the sick in the military hospital of Kassa. Alajos Prámer belonged to the reformist priests who urged for a constitutional transformation of the Catholic church, and served in the VIIth legion in 1849. Antal Tomanóczy, representative of a young group of clerics, in rebellion against their superiors and heartily supporting the bourgeois transformation, was employed as a field priest in the IXth legion.

All three performed memorable deeds after the suppression of the revolution as well. Kocsiss modernised at Erdőbénye the economy of the local parish, and renovated both the church and the parish building. Prámer not only rebuilt the parson's house at Tolcsva, but headed the movement which resulted in the establishment of a second school in the village. In the last years of his life he likewise dealt with matters of education at Sátoraljaujhely. Tomanóczy became an excellent domestic teacher, who also endorsed without hesitation the issue of Hungarian constitutionalism. The lives of the three catholic priests crossed in the war of independence in 1848/49, when all three provided for the spiritual welfare of the soldiers.

¹²⁰ Majláth Mihály – A hadügyminisztériumnak. Richvald, 1849. május 27. MNL OL H 75 1849:18269 (magyar).